

Секція 2. Теорія і методика навчання

Ковчин Н. А., кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Інститут педагогіки НАПН України
м. Київ, Україна

РОЛЬ КУРСІВ ЗА ВИБОРОМ В ШКІЛЬНІЙ ЕКОНОМІЧНІЙ ОСВІТІ

У зв'язку зі стрімкими трансформаційними процесами в суспільстві, економіці в Україні виникає актуальна потреба реформування шкільної економічної освіти, а також зростає доцільність впровадження інноваційних форм та методів навчання економіки в школі. Отже проблема зростання запиту на розроблення курсів за вибором економічного спрямування для гімназій та ліцеїв стала сьогодні досить актуальною.

Учні старших класів закладів загальної середньої освіти для подальшої самореалізації, особистісного становлення, мають потребу в глибоких і системних економічних знаннях та в уміннях застосовувати їх на практиці, зокрема, здатності до управління виробничими та іншими колективами.

Професійні та життєві можливості особистості учня, його здатності до самореалізації збільшує та розширює економічна освіта шляхом формування правової та економічної культури, систематизації загальних та формування спеціальних економічних, психологічних знань, а також моделювання та створення сприятливих умов для становлення та формування в учнів мотивації, орієнтації на конкретний вид професійної діяльності у майбутньому.

Як особлива форма ділової активності, управління виробничим колективом сприяє формуванню в учнівської молоді сучасної ринкової психології, лідерського потенціалу, наукового підходу до управлінської діяльності в економічній сфері, ефективного креативного та успішного колективу. Тому основне завдання курсу за вибором «Основи управління виробничим колективом» полягає в тому, щоб озброїти учителів теоретичними основами актуального навчального процесу, забезпечити науково-методичним обґрунтуванням змісту і структури курсу, ознайомити з інноваційними педагогічними технологіями, які впроваджуються в процесі вивчення курсу.

Роль курсів за вибором як географічного так і економічного спрямування досліджували Назаренко Т. Г., Топузов О. М., Кизенко В. І. [1, 2, 3].

Зміст курсу за вибором включає методичні аспекти планування та організаційні форми проведення уроку з основ управління виробничим колективом, впровадження сучасних методів викладання курсів за вибором економічного спрямування.

В змісті курсу розкриваються загальні основи удосконалення управління виробничим колективом, обґрунтовуються основні поняття психології управління, управлінської діяльності, розкривається структура особистості працівника, стилі керівництва, суть поняття колективу як об'єкту управління, формування позитивного психологічного мікроклімату, визначення умов психологічної сумісності та формування лідерства. Також вивчаються проблеми управління конфліктом, попередження стресу та управління емоційним станом, формування копінг-ресурсу, визначення локус-контролю членів колективу.

Такий курс за вибором сприяє також набуттю навичок адаптації особистості учня в соціумі, в колективі, групі, в навколишньому середовищі, забезпеченню адекватної поведінки в майбутньому на виробництві .

Метою курсу за вибором «Основи управління виробничим колективом» є формування теоретичної, практичної і психологічної готовності учнів до керівної діяльності на підприємствах різного типу. Дана мета реалізується через розв'язання послідовних основних завдань:

- а) розвиток в учнів економічного, критичного мислення та уміння логічно формувати та викладати власні думки, оцінки, які співвідносяться з досліджуваними сучасними економічними, управлінськими процесами;
- б) формування в учнів системного уявлення про значення управлінської діяльності на виробництві і в економіці, в різних типах трудових колективів;
- в) формування економічної культури, психологічної грамотності;
- г) формування системного, критичного мислення;
- д) формування в учнів умінь застосовувати на практиці здобуті знання.

Як зазначалось курс за вибором «Основи управління виробничим колективом» розроблений для того, щоб забезпечити педагогів науково-методичним обґрунтуванням структури курсу та змісту, ознайомити з інноваційними педагогічними технологіями, що мають впроваджуватися в процесі вивчення даного курсу за вибором.

Вивчення курсу за вибором «Основи управління виробничим колективом» передбачає також використання тестів та різних тестових методик: колективне, групове та індивідуальне тестування. Індивідуальне тестування передбачає також самодіагностику: коли учень самостійно при певній допомозі учителя самостійно знайомиться з метою тесту, визначає значення цього тесту для його особистості, самостійно знайомиться з інструкцією до тесту і, також, самостійно проходить самотестування, здійснює якісну та кількісну обробку отриманих результатів тестування і в результаті визначає особисті показники щодо: здатності до управлінської діяльності, відповідних здібностей, лідерських якостей, психоемоційної стабільності, ризику емоційного вигорання, стресостійкості, здатності нейтралізувати конфлікти в колективі, визначати акцентуації характеру, тип темпераменту, соціотип тощо. Таким чином учитель може здійснювати корекцію, а учень самокорекцію з метою формування необхідних психологічних, організаторських, емоційно-вольових якостей, які забезпечують успішність управління трудовим колективом майбутнього керівника. Користування тестовою методикою забезпечує уміння визначати психологічні особливості, потенціал та психологічну сумісність в трудовому колективі.

Формування структури програми за вибором економічного спрямування здійснюється відповідно до сучасних вимог економічної освіти. До структури входить підрозділ «Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів», що включає знанневий компонент та оцінно-ціннісний компонент (див. зразок курсу). Центральним є підрозділ програми «Зміст навчального матеріалу», що включає такі теми, як «Колектив як об'єкт управління,

«Психологічні основи діяльності керівника», «Емоційно-вольовий вплив керівника на членів колективу». «Формування копінг-ресурсів особистості у членів колективу», «Психологічні типи особистості та їх прояв в процесі трудової діяльності, спілкування на підприємстві», «Типи конфліктів» тощо.

Ще одним важливим підрозділом програми є підрозділ «Наскрізні змістові лінії» що включає такі компоненти, як «Громадянська відповідальність», «Підприємливість та фінансова грамотність», «Здоров'я і безпека» тощо. Далі надані деякі приклади формування структури.

Курс за вибором «Основи управління виробничим колективом»

Очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учня/учениці	Зміст навчального матеріалу	Наскрізні змістові лінії
<p>Знаннєвий компонент:</p> <ul style="list-style-type: none"> - наводить приклади прояву емоцій; - знає значення поняття діагностики та самодіагностика. <p>Діяльнісний компонент:</p> <ul style="list-style-type: none"> - розрізняє компоненти структури організаторських здібностей; - наводить приклади прояву складових структури здібностей; - розрізняє поняття «емпатія», «психологічний такт»; - уміє проводити тестування. <p>Оцінно-ціннісний компонент:</p> <ul style="list-style-type: none"> - характеризує роль організаторських здібностей для особистості керівника; - пояснює значення 	<p>Тема 3. Психологічні основи діяльності керівника.</p> <p style="text-align: center;"><i>3 години</i></p> <p>Роль психолого-педагогічних знань у підготовці керівників. Особливості емоційно-вольового впливу керівника на членів виробничого колективу. Саморегуляція емоційного стану. Значення вивчення форм проявів емоційних станів керівником в процесі управління. Самодіагностика емоційної готовності до управлінської діяльності. Роль тестування.</p> <p>Практичне заняття. Підготовка плану і</p>	<p>Громадянська відповідальність <i>Критично</i> осмислює роль діяльності керівника в процесі зростання ефективності виробництва в країні, регіоні.</p> <p>Підприємливість та фінансова грамотність <i>Аналізує</i> і оцінює особисті можливості у підвищенні результативності підприємницької діяльності. <i>Оцінює</i> переваги врахування закономірностей організаційної діяльності в умовах ринкової економіки.</p> <p>Здоров'я і безпека <i>Визначає</i> фактори, що сприяють збереженню здоров'я (роль кольору у формуванні емоційного</p>

вивчення емоцій; - уміє формулювати рекомендації для співробітника за результатами тестування.	проведення співбесіди (із співробітником).	стану, значення функціональної музики у виробничих приміщеннях, саморегуляція емоційного стану).
---	--	--

Курси за вибором – це курси, які забезпечують внутрішньо-профільну спеціалізацію, є в складі профільного навчання і обов’язкові для вивчення за вибором учня. Курси за вибором, або елективні курси (electors – з англ. вибір, обираю) мають багатомірне значення у профільній школі і вирішують багато завдань [2, 3].

Отже, курси за вибором відіграють особливу роль в шкільній економічній освіті, створюючи умови для поглиблення знань учнів та психологічної підготовки учнів до професійної діяльності в галузі економіки.

Література.

1. Кизенко В. І. Варіативний компонент змісту освіти в основній і старшій школі: теорія і практика : [монографія]. – Київ : Видавничий дім «Слово», 2018. – 405 с.
2. Назаренко Т. Г. Роль курсів за вибором в організації профільного навчання географії / Т. Г. Назаренко // Курси за вибором з географії. Зміст і методичні рекомендації / уклад. Т. Г. Назаренко. – Харків. : Вид група «Основа», 2011. – С. 18–20.
3. Топузов О. М. Особливості впровадження профільного навчання географії в загальноосвітні навчальні заклади / Топузов О. М. // Курси за вибором з географії. Зміст і методичні рекомендації / уклад. Т. Г. Назаренко. – Харків. : Вид група «Основа», 2011. – С. 4–7.